

THE ILLUSTRATION OF SUBJECTIVISM IN ANTON COSMA'S WORKS

Paula – Mădălina Constantinescu

PhD student, UMFST „George Emil Palade” of Târgu Mureș

Abstract: Anton Cosma remains a surprise for the literature. The invitation to present his interior world isn't from self-initiative because in his case, an artist doesn't bind his public to analyze himself, but instead he prefers to stay in a mysterious zone. This occasion emerges through his daughter's publication of his writings and it is another piece added to Anton Cosma's puzzle. To talk about Anton Cosma means to open up a map of feelings, of ideas that lead us to literature. He shows us the way he adopts the chameleonic style indifferent of the domain that he chooses. Through Volume III, published in the posthumous version, we have the privilege to penetrate in his intimal space, especially a part of his writings is for literature for children, and another part belongs to lyrical genre and not only. His lyrical creation give birth to a sublime atmosphere, where the mirroring of the authors conditions is manifesting in all of its beauty. His works "Am vrut să lovesc", "Portret I", "Oglinda" means only some points of emotional highness. Going through Volume III ("Miniaturi epice și lirice. Genuri minore și parodii") we realize that Anton Cosma can be defined only through an antithesis, namely that of the quiet rebel.

Keywords: creation, map, feelings, antithesis, highness.

Anton Cosma se face remarcat pe scena literaturii în special mulțumită zonei dedicată criticii literare, pe care o va reînnoi cu unele concepte legate de romanul românesc. Multitudinea teoriilor care se învârt în jurul romanului este o modalitate de a oferi o imagine nuanțată romanului românesc, dar care, în același timp, conferă aspecte ce țin de sfera confuziei. Criticul literar adoptă o manieră personală în a clasifica romanul românesc și în a-l analiza. Ceea ce pare unic este nu doar maniera sa, ci și de unde alege să pornească și ce parte alege să o așeze într-o evidență continuă. Pe lângă faptul că preferă să analizeze romanele românești în funcție de personaje (un exemplu), el va pune accentul pe perioada postbelică prezentându-ne un număr aproximativ de 300 de romancieri, o adevărată enciclopedie literară, fiind continuată și în varianta postumă. Oprindu-ne la stilul său, acesta dovedește a mâinii condeii cu talent și cu o tonalitate senină, deloc gravă, așa cum ne-am fi așteptat din partea unui critic literar. Ele ar fi primele aspecte evidente în stabilirea unei relații cu autorul în momentul explorării unei lucrări. Unele cuvinte cheie ce izvorăsc din universul Anton Cosma sunt simplitate, bunătate, simț obiectiv și organizare. Cititorul este capabil să creeze o legătură cu autorii romanele prin intermediul criticului la un nivel de mijloc, critica sa poate fi asimilată de oricine care este interesat de tehnicile romanelor românești. S-ar putea spune, totodată, că el creează tipul său de critică literară ca pe ceva clar sau ca pe o poveste, depinde de cititor din ce unghi alege să privească.

Înainte de a apărea capodopera *Romanul românesc contemporan* volumele I și II, criticul ne prezintă drumul romanului românesc prin *Geneza romanului românesc*, unde ne și argumentează în prima a cărții scopul său de a forma o nouă viziune a romanului românesc:

„Nu-mi propun, în volumul de față, să sporesc numărul, deja impresionant, al încercărilor de soluționare (...). Ceea ce încearcă paginile care urmează este, așadar, ca, urmărind firul nașterii și căutării de sine a romanului românesc, să descifreze unele din sugestiile și învățămintele oferite de istoria noastră literară prezentului, cu privire la

originalitatea și vigoarea spiritului românesc”.¹ Cu alte cuvinte, el schițează un sistem bazat pe aspecte mai degrabă logice și preferă să pornească într-un mod concret, clar fără a pătrunde neapărat într-o altă zonă de teorii. Cu siguranță, el nu omite nimic din ceea ce s-a discutat, așa cum specifică în propriul său argument, fiind de părere că o limpezire a informațiilor este necesară pentru filologi. În volumul de față, Anton Cosma stabilește cele trei elemente după care trebuie să ne ghidăm în eliberarea complexității impuse de romanul românesc și apariția lui. Totodată, trebuie să înțelegem că romanul românesc este văzut mai degrabă ca o figură enigmatică și nu i se poate stabili originea cu adevărat. Nu avem probleme legate numai de geneză, dar criticul, printr-un spirit didactic, va așeza cele trei elemente în volum în așa fel încât să analizăm romanul românesc de la începuturile sale. Fără a intra în prea multe detalii, cu o privire îndreptată spre o frescă, „Geneza romanului românesc” se încheie prin capitoul destinat lui Ioan Slavici, fiind unul din precursorii romancierului român.

Romanul românesc contemporan oglindește realitatea romanului românesc de la 1945 și tendințele sale de adaptare la noile cerințe unele impuse, altele provenite pe o cale naturală, dar care au reușit să aducă o nouă imagine a acestuia. Dificultățile cu care se confruntă autorii de romane din cauza regimului comunist, dar și din cauza surselor epuizate, sunt particularități ce descriu perioada romanului românesc postbelic. O serie de reguli vor apărea în această sferă a literaturii, care la un moment dat vor stagna dezvoltarea romanului, o problemă deosebit de gravă. Așadar, autorul va împărți volumul și în aceste perioade de manifestare a romanului, afirmând că anul 1980 rămâne momentul esențial pentru noutatea din această zonă mult discutată. Explicarea momentelor vor succeda categorisirea în mai multe tipuri de romane, precum și prezentarea autorilor printr-o descriere succintă.

Idea de bază pe care trebuie să o deducem din studiul complex al romanului constă în ambiția autorului de a ne aduce în față toate romanele epocii, maniera sa surprinzând o atitudine imparțială, presarată de propriile sale opinii cu privire la fiecare tehnică utilizată de către ceilalți autori. Latura sa pozitivă influențează în final toată activitatea sa critică nu doar în volumele de critică ale acestei specii, ci și alte domenii pe care alege să le analizeze. Astfel, se creează criticul Anton Cosma, mai exact, portretul unui critic literar avid de a mulțumi pe toți romancierii prin precizarea lor în cele două volume, însă cel mai important lucru rămâne satisfacerea publicului prin oferirea unui proces bine organizat în privința criticii literare.

Activitatea lui Anton Cosma este diversificată, el reușește să se integreze în mai multe roluri, unul dintre ele fiind și cel de redactor la revista *Vatra*, rol pe care și-l va asuma pe o perioadă de zece ani până la moartea sa. Schimbările aduse la revistă nu sunt neapărat considerate majore, deoarece vorbim totuși de o decadă în care cenzura încă exista datorită regimului comunist. Însă fără a poposi în jurul acestui subiect, vom remarca superficial câteva concepte ale criticului în activitatea sa ca și redactor la acest ziar. Ne vom împrieteni astfel cu *Romanul românesc contemporan* prin intermediul articolelor cu titlul *Romanul românesc postbelic* notate cu numere romane, ele transpunând semnele distinctive pe care romanul le arată, intrarea într-o nouă etapă, unele semne ce apar încă de prin anul 1965, dar și înlăturarea bruscă a diversității de stiluri. Tot aici se promovează noii autori (Nicolae Breban, Fănuș Neagu) și reîmprospătarea a acestei entități. Un exemplu elocvent ar putea fi anul 1981, privit per ansamblu, ilustrează pasiunea lui Anton Cosma pentru critica literară românească, dorind să precizeze rolul criticului și portretul său, și *semnele criticului* sub forma unei cronici literare. *Vatra* surprinde și interesul lui pentru dramaturgie, aparând cu următoarele subiecte legate de temele generale în teatrul postbelic românesc. Căsătorie și ideal, comicul amar, reflecția sunt câteva dintre elementele observate de el, conferindu-ne o imagine verosimilă a

¹ Anton Cosma, *Miniaturi epice și lirice. Genuri minore și parodii*, Ediție alcătuită și prefăcută de Ela Cosma, Editura Argonaut, Cluj – Napoca, 2016, p. 106.

societății românești în perioada postbelică. Și dacă tot ne delectăm cu articole ce sunt în strânsă relație cu pasiunile lui Anton Cosma, atunci trebuie să ne îndreptăm atenția și asupra rolului de dramaturg. Majoritatea pieselor sunt însoțite de sarcasm, dar comedia este prezentă pe parcursul întregii opere, parcă șoptindu-ne că avem posibilitatea de a interpreta cum vrem noi cazurile expuse. Într-un fel sau altul, volumul *Teatru* nu ne surprinde că a fost publicat doar după moartea autorului, deoarece acesta a avut dorința de a rămâne aceste comedii numai pentru el însuși, ceea ce ține de sfera firescului, având în vedere punctele sensibile tratate în opere.

Sensibilitatea se poate deduce încă de la volumul *Teatru* prin utilizarea personajelor și transmiterii mesajului piesei. Mesajul are o încărcătură emoțională deosebită dacă stăm să analizăm în profunzime opera și prin prisma a altor puncte de vedere. Comedia la Anton Cosma reprezintă doar un scut de care trebuie să trecem pentru a ajunge la adevăratul sens al personajelor, al discursului și al atmosferei. Dramatizarea deschide rana societății, una comuna de altfel, incapabilă să evadeze din stereotipurile impuse de aspectele politice. Regresul umanității nuanțat de comportamentul comicului sugerează sensibilitatea dramaturgului.

Volumul al III – lea *Miniaturi epice și lirice. Genuri minore și parodii* de Anton Cosma deschide o categorie necunoscută încă publicului obișnuit cu eforturile autorului de a oferi o altă imagine a criticii românești. Autorul este o surpriză pentru literatură, întrucât discutăm despre diferite domenii de care este interesat și la care inclusiv ia parte cu opere sau lucrări de o importanță majoră. Obișnuindu-ne cu stilul său subtil, Anton Cosma se manifestă energic în poemele sale și ne surprinde prin subiectivitatea cu mult evidentă față de restul operelor sale. Bineînțeles, este vorba despre miniaturi lirice care au capacitatea de a schița o nouă față a autorului și de reprezenta unele răzvrătiri sufletești, unele parcă sunt mocnite de-a lungul anilor. Chiar dacă miniaturile lirice sunt vinovate de o manifestare mai amplificată a sentimentelor, așa cum se presupune că ar fi și ceva firesc, miniaturile epice împreună cu genurile minore și parodii evidențiază și ele la rândul lor subiectivitatea mult timp ascunsă. Maniera lui Anton Cosma este una subtilă, tactică menționată de mai multe ori, profunzimea stând de fapt sub această subtilitate, care negreșit așteaptă să fie descompusă de către cititori. Nu se poate vorbi de o evidență în operele lui, dar de un mesaj concret, da. Alegerea unui comportament timid aparține autorului, decizie ce-l definește implicit ca și persoană, însă esențialitatea constă în faptul că prin o descoasere putem ajunge la unele semnale pe care acesta și le-ar fi dorit ca publicul să le înțeleagă.

Cu alte cuvinte, Anton Cosma nu este dificil de înțeles și nici de descusut de secretele aflate în spatele scrisului. Însă plăcerea adevărată cu care se poate delecta cititorul și pe care o poate urmări până la apogeul ei, este numai atunci când începe să realizeze dublul sens al mesajului, precum și strategia cameleonică a lui Anton Cosma. Până ne-am întâlnit cu ideile și conceptele despre critică, s-a urmărit o altă tipologie a romanului românesc și ne-am împrietenit cu personajele operelor dramatice pline de sarcasm din perioada postbelică, toate fiind tipologii ale sistemului comunist. Acum este momentul oportun să observăm o reorientare către un subiectivism la un nivel înalt, insistând asupra poemelor scrise cu o patimă ascunsă.

Răzvrătirea eului poetic se oglindește la primul poem scris sub influența unei creații duble, deoarece vorbim despre N. Toma – Conaș, respectiv Anton Cosma, ce exprimă actul răzvrătirii prin intermediul nu doar a primului poem intitulat *Fabula non – violenței*, ci printr-un ciclu de poeme care au rolul de a forma un tip de răzvrătire gradată. Deschiderea părții destinată poemelor este reprezentată de *Fabula non – violenței*, unde eul poetic se află doar în faza incipită a frustrării ce relaționează cu titlul. Decizia de refulare este condusă de incapacitatea mâinii de a reacționa la starea eului liric. Simbolizarea furiei la Anton Cosma

este ilustrată prin pumn, iar apoi este luat la rând fiecare deget și rolul acestuia la conducerea și exprimarea sentimentelor contradictorii. Monologul «„Vreau să lovesc cu pumnul!” în sine-mi am decis»² concretizează formarea unei bariere dintre minte și corp, deoarece se va trece la transformarea monologului adresat într-un dialog între degete și minte. De fapt, ideea de pumn poate semnifica unitate, degetele reacționând prin sincronizare și uniformizare. Apariția unei antiteze fine, specifică lui Anton Cosma, dorește să exemplifice dezbinarea nu doar a eului poetic, ci și a oamenilor, ce sunt conștienți la anumite semnale, dar la care sunt incapabili de a reacționa. Dialogul surprins între degetele mâinii conturează raportul dintre rațiune și simțire, finalul fiind surprinzător, mai ales că are loc o răsturnare de situație: titlul are o bună relaționare cu opera numai până la ultimul distih, pentru că dorința de unitate și subiectivismul învinge până la urmă.

Am vrut să lovesc este o continuare, dar și o reluare a argumentelor susținute de fiecare deget în parte. Până la urmă se produce o stare de confuzie în direcția cititorului și probabil existentă și în eul poetic, care până la urmă prin utilizarea sintagmei verbale „am vrut” expune dorința refulată în final, rămânând numai simbolul pumnului, care preferă să schițeze frustrările interioare.

Obișnuindu-ne cu sarcasmul său, Anton Cosma, *Ode burgheze* este o acceptare a realității dure și a lucrurilor ce se petrec într-o viață de om, un fel de privire dintr-un unghi diferit, un optimism oarecum forțat. Repetarea conjuncției „să” exprimă trezirea la realitate a eului poetic, efortul de a începe un nou capitol și de a trăi armonios cu mediul înconjurător. Simbolurile utilizate sunt o reprezentare a omului transformat într-o mașinărie cu ceas:

„Să primim felicitările noastre
cu prilejul îndeplinirii planului
la producția de mașini, lapte și vis”³

Antagonismul împletit cu sarcasmul tonului este o monografie incompletă a unei dezamăgiri poetice, precum și a unei condiții de damnat datorată trecerii rapide a timpului ce se împlinește prin actul morții.

Incompletudinea dezamăgirii poetice are drept cauză privirea diferită și chemarea optimismului necesar în realitatea prezentă, deci nu se poate spune că este o dezamăgire evidentă, fără o soluție de rezolvare.

Mai departe, *Potret I (Pace)* îl înfățișează într-o stare de continuă descompunere, o deziluzie accentuată prin utilizarea motivului pomului desfrunzit, care sugerează o nuditate a sufletului descătușat de propriile iluzii și aspirații. Această eliberare arată o moarte a sufletului chinuit, subiectivismul fiind accentuat cu prilejul apariției timpului neiertător cu omul. Folosirea leitmotivului fugit irremediabile tempus conduce spre o comparație între romantismul lui Eminescu și Anton Cosma, însă leitmotivul are sarcina de a evidenția semnalele pe care opera încearcă într-un mod disperat să le transmită. Este o oglindire nu doar a sentimentelor și a sufletului, ci este și o prezentare a realității în forma sa pură. Incapacitatea de a cere ajutor contribuie la închiderea și robotizarea forțată a omenirii, mai exact a sufletului. Moartea, care se îndreaptă cu pași destul de rapizi, este și o formă de evadare, precum și de ușurare. Anton Cosma îndeamnă prin poemele sale ca aceasta să fie privită mai degrabă ca o adiere de vânt decât ca pe o pierdere în neant. Optimismul, despre care tot am vorbit la autor, însoțește fiecare operă în parte indiferent de specia sau genul din care face parte. Este o modalitate de a-l liniști pe cititor, parcă șoptindu-i că nu se află în zona solitudinii. Această încurajare de a aduce optimismul în fața noastră indiferent de ritualurile vieții construiește potretul omului burghez, dar noțiunea de burghezie fiind utilizată într-un

² *Ibidem*, p. 108.

³***<https://dexonline.ro/definitie/cultur%C4%83>, accesat la 10.02.2020.

mod distinct. Burghezia presupune o acceptare a realității fără a se implica dezamăgirea sau frica în viața omenească. Totodată, sensul cuvântului dezvăluie o notă de sarcasm născută din superficialitatea comportamentului uman.

Așadar, Anton Cosma înfățișează sufletul uman prins între limitele realității superficiale, dar neiertătoare și puritatea trăirilor existente într-o zonă a sublimului.

BIBLIOGRAPHY

1. Cosma Ana, Scriitori români mureșeni, Dicționar bibliografic, Cosma Anton, Biblioteca Județeană Mureș, 2000.
2. Cosma Anton, Geneza romanului românesc, Editura Eminescu, București, 1985.
3. Cosma Anton, Romanul românesc contemporan, volumul I, Editura Eminescu, București, 1988.
4. Cosma Anton, Romanul românesc contemporan, volumul II, Ediție întocmită de Ana Cosma și Dimitrie Poptămaș, Presa Universitară Clujeană, 1998.
5. Cosma Anton, Teatru, în revista „Vatra”, nr. 3, anul 1981, p. 18.
6. Cosma Anton, Tîrgu – Mureș – opțiunea pentru comedie, în revista „Vatra”, nr. 12, anul 1982, p. 14.
7. Cosma Anton, Miniaturi epice și lirice. Genuri minore și parodii, Ediție alcătuită și prefăcută de Ela Cosma, Editura Argonaut, Cluj – Napoca, 2016.